

Het benutten van een krachtig signaal

Cees Hoefnagels, psycholoog en onderzoeker aan de Hogeschool Utrecht, onderzocht op basisscholen in Tilburg die met het Marietje Kessel Project werken of deze weerbaarheidstrainingen leiden tot meer onthullingen van kindermishandeling door de kinderen zelf. Hij onderzocht ook wat het effect is van een onthulling op de kinderen en de leerkrachten.

In deze folder vindt u een samenvatting van de bevindingen en aanbevelingen voor het primair onderwijs.

Onthulling

De meeste kindermishandeling wordt niet bij Veilig Thuis gemeld, blijft onder de radar, en als kindermishandeling wel wordt gemeld, dan duurt de mishandeling vaak langer dan 1 jaar. Een belangrijke reden is dat signalen niet als zodanig herkend worden. Een signaal dat weinig aan duidelijkheid te wensen over laat is de onthulling van kindermishandeling door het kind. De meest waarschijnlijke verklaring voor zo'n onthulling is dat kindermishandeling inderdaad plaatsvindt. In de Nederlandse aanpak van kindermishandeling is er echter nauwelijks systematische aandacht voor praktijk- en kennisontwikkeling voor deze invalshoek.

Leerkracht als optimale vertrouwenspersoon

Om tal van redenen kunnen leerkrachten in het basisonderwijs optimale vertrouwenspersonen zijn aan wie het kind dergelijke persoonlijke informatie kan onthullen. Uit onderzoek onder

mishandelde kinderen weten we dat ze een dergelijke ervaring, na een vriend/inn/etje, het liefst aan een leerkracht zouden willen vertellen. De heersende praktijk is echter dat leerkrachten meestal lesgeven aan een klas met kinderen terwijl zij niet weten dat daar vaak een mishandeld kind bij is. Ook zijn leerkrachten bij wet verplicht de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling uit te voeren.

Onthullingen na les over kindermishandeling

In Tilburg en enkele andere gemeenten wordt het Marietje Kessels Project uitgevoerd. Dit project is een weerbaarheidstraining voor kinderen uit groep 7/8, waarin onder meer een themales over kindermishandeling is opgenomen. Na deze themales was opmerkelijk vaak sprake van een onthulling. Dit vormde de aanleiding voor nader onderzoek: leidt een uitnodiging voor een onthulling via dit psychofysieke weerbaarheidsprogramma echt tot meer onthullingen van mogelijke kinder-

mishandeling dan zonder deze uitnodiging, en tevens de vraag om onder leerkrachten en IB-ers om na te gaan hoe dat voor hen was, en wat zij gedaan hebben en in welke context.

Kinderen zijn opgelucht als ze het kunnen vertellen

Met dit onderzoek is inzicht verworven in de ervaringen en gedragingen van leerkrachten van wie een kind in de eigen klas een onthulling van mogelijke kindermishandeling gedaan heeft. Het onderzoek laat zien hoe leerkrachten de ervaringen van kinderen waarnemen, wat dat voor leerkrachten betekent en wat zij daarmee doen. Een dergelijke onthulling door een kind heeft een grote signaalwaarde voor de leerkracht: alle geïnterviewde leerkrachten geloofden het kind. Zij rapporteren dat wat zij doen afgestemd is met hun collega's, met name met de IB-er, en gericht is om zo goed mogelijk iets voor "hun kind" te kunnen betekenen.

Over kinderen rapporteren leerkrachten dat zij zien dat veel kinderen na hun onthulling opgelucht zijn. Als wij de leerkrachten vragen om op drie momenten een rapportcijfer te geven over hun vertrouwensband met het kind dan is dat voorafgaand aan de onthulling een 6,5; en 1 resp. 4 maanden na de onthulling een 7,5 resp. 8. Het welbevinden van de kinderen die onthuld hebben neemt meestal toe. Anders dan de sociaal emotionele gevolgen na de onthulling (zoals veranderingen in het welbevinden van kinderen) rapporteren de onderzochte leerkrachten minder duidelijk zicht te hebben op de veiligheid in de thuissituatie van het kind. Ongeveer een derde geeft aan hier geen zicht op te hebben of vermoedt dat er niets in de thuissituaties veranderd lijkt te zijn. Wat betreft deze instrumentele gevolgen van de onthulling van kindermishandeling door een kind vermoedt echter geen van de respondenten een verslechtering.

Gesprek met ouders

Verder laat deze studie zien dat de leerkracht na de onthulling van kindermishandeling van een kind de ouders op (heel) korte termijn uitnodigt voor een gesprek. De studie geeft enkele aanwijzingen dat het belang van kind en leerkracht ermee gediend is dat het gesprek met de ouder(s) zo spoedig mogelijk plaatsvindt.

Toepassing Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

Hoewel de Meldcode Huiselijk Geweld en kindermishandeling door leerkrachten vaak als 'papier document' ervaren wordt, passen de onderzochte leerkrachten na een onthulling van (mogelijke) kindermishandeling op geleide van

hun professionele of persoonlijke bagage de eerste drie stappen van de Meldcode vaak als vanzelfsprekend toe. Ze doen dat veelal in nauwe samenspraak met de IB-er. Het toepassen van het afwegingskader en stappen 4 en 5 daarentegen wordt door leerkrachten en IB-ers in onze studie niet of nauwelijks als taak van leerkrachten beschouwd. Dit laatste lijkt samen te hangen met een sterk ervaren belemmering en knelpunt van leerkrachten en IB-ers: de ervaren relatie met de hulpverlening. De ervaren belemmeringen hebben betrekking op de toeleiding naar hulp, het ervaren effect en terugkoppeling vanuit de hulpverlening. Dit vertaalt zich bij de leerkrachten en IB-ers onder meer in gevoelens van machteloosheid en frustratie, een lage effectverwachting van de hulpverlening, relatief weinig adviesvragen en zelden een melding bij Veilig Thuis in het verlengde van een onthulling van kindermishandeling door een kind. De hulpverlening wordt ervaren als "daar", en ver weg, en met weinig zicht op wat er "daar" gebeurt. Mogelijk versterkt dit de (al aanwezige) neiging van leerkrachten en IB-ers om oplossingen voor problemen op dit gebied binnen school te zoeken.

Stressvolle gebeurtenis

Een onthulling van een kind over kindermishandeling kan voor een leerkracht meestal getypeerd worden als een stressvolle gebeurtenis. Deze informatie vergt veel, soms het uiterste van de coping style van de leerkracht. Sociale steun lijkt dan voor leerkrachten onmisbaar. Deze steun wordt in onze studie door leerkrachten en IB-ers altijd gezocht, en ook altijd gevonden en ervaren, binnen school en privé.

Meer kans op onthulling met Marietje Kessels Project

Het onderzoek laat ten slotte zien dat de kans op een onthulling toeneemt als het Marietje Kessels project wordt uitgevoerd t.o.v. scholen die dit project niet in de klas halen. Maar tevens dat ook dan een substantieel deel van de mishandelde kinderen hun ervaring met kindermishandeling niet (op school) onthult.

Aanbevelingen voor primair onderwijs

1

Informeer directies van het primair onderwijs over het cruciale belang van toegankelijke steun voor leerkrachten die getuige kunnen zijn van een onthulling van kindermishandeling van een kind in hun klas, als gevolg van de stress die een dergelijke onthulling kan oproepen. Vraag directies of zij zorg kunnen dragen voor steun, zo nodig opvang, en reflectieruimte voor de ervaringen en afwegingen van de leerkracht.

2

Overweeg het aanbieden en organiseren van teacher disclosee meetings voor leerkrachten en IB-ers voor wie in een hoge risicoperiode er een aannemelijke kans bestaat dat zij geconfronteerd zullen worden met een onthulling van kindermishandeling.

3

Zolang we niet in staat zijn om kindermishandeling te voorkómen, verspreid op professionele wijze de informatie aan kinderen over hun kinderrechten, zoals vastgelegd in het VN Kinderrechten Verdrag, en de informatie dat zij over hun geheim(en) mogen praten met iemand die zij vertrouwen.

Leerkracht als optimale vertrouwenspersoon

Cees Hoefnagels: *'Als een kind zelf vertelt dat het wordt mishandeld, is dat een dijk van een signaal, dat niets aan duidelijkheid te wensen over laat.'*, zegt Hoefnagels. *'Maar als je een kind een kans wilt geven om daar wat over te vertellen, dan moet je een kind wel uitnodigen om daarmee te komen. Het basisonderwijs is daarvoor een geschikte plek, met leerkrachten als optimale vertrouwenspersonen.'*

Hoefnagels realiseert zich 'donders goed' dat het veel van het onderwijs vergt om, naast al het werk dat ze reeds hebben, tevens deze rol op te pakken.

'Maar de school is als het tweede pedagogische milieu zo enorm belangrijk als het niet veilig is bij de ouders, het eerste pedagogische milieu. We zullen leerkrachten in staat moeten stellen om een kind te vragen: hoe gaat het thuis?'

Colofon

Auteur onderzoeksrapport 'het benutten van een krachtig signaal': Cees Hoefnagels m.m.v. Hanske Douwenga, Inge Egberts, Mirjam Gademan, Milou van Montfoort, Susan Oosterwijk, Saskia Wijsbroek en Edwin van der Zande

De Taskforce Kindermishandeling was mede opdrachtgever van het onderzoek.

Wilt u het complete onderzoeksrapport ontvangen, stuur dan een mail naar trainingen@imwregiotilburg.nl.

Utrecht, 2020
Kenniscentrum Sociale Innovatie,
Hogeschool Utrecht
Lectoraat: Jeugd www.hu.nl/onderzoek/jeugd

---

www.expertisecentrum-hgkm.nl

Expertisecentrum
huiselijk geweld
en kindermishandeling

HOGESCHOOL
UTRECHT